

EMERYTURA Z FUNDUSZU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH USTALANA NA DOTYCHCZASOWYCH ZASADACH

Emerytura z FUS ustalana na dotychczasowych zasadach to świadczenie przyznawane ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r. oraz niektórym ubezpieczonym z tzw. średniej grupy wiekowej, a więc ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r.

Określenie tej emerytury jako „ustalanej na dotychczasowych zasadach” odnosi się zarówno do warunków, jakie muszą spełnić osoby ubiegające się o to świadczenie (w większości przypadków osiągnięcie wymaganego wieku i udowodnienie określonego stażu emerytalnego), jak również do sposobu ustalania jego wysokości.

Warunki nabywania prawa do emerytury określa ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych¹, zwana dalej ustawą emerytalną.

Z uwagi na szczególne uregulowania dotyczące uprawnień do emerytury górniczej – daleko wykraczające poza tematykę stanowiącą przedmiot tej ulotki – zagadnienia związane z tą problematyką zostały wyłączone z prezentowanego opracowania.

► Jakie okresy są uwzględniane przy ustalaniu stażu emerytalnego?

Przy ustalaniu prawa do emerytury uwzględnia się:

- okresy składkowe (art. 6 ustawy emerytalnej),
- okresy nieskładkowe (art. 7 ustawy emerytalnej),

¹ Tekst jednolity: Dziennik Ustaw z 2004 r. nr 39, poz. 353 z późn. zm.

- okresy uzupełniające, tj. prowadzenia gospodarstwa rolnego i pracy w tym gospodarstwie (art. 10 ustawy emerytalnej),
- okres pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy (art. 10a ustawy emerytalnej).

Okresy składowe to wymienione w art. 6 ustawy emerytalnej:

- ▶ okresy ubezpieczenia, tj. przypadające od dnia 1 stycznia 1999 r.:
- okresy opłacania składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz
- okresy nieopłacania składek z powodu przekroczenia w trakcie roku kalendarzowego kwoty rocznej podstawy wymiaru składek – zarówno wtedy, gdy tytuł podlegania ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym istniał do końca roku kalendarzowego, jak również gdy ustał przed końcem roku, lecz po opłaceniu składek od rocznej podstawy wymiaru,
- ▶ okresy opłacania składki na ubezpieczenie społeczne (od 15 listopada 1991 r. do 31 grudnia 1998 r.) oraz okresy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne, albo za które nie było obowiązku opłacania składki, przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r.

Przy ustalaniu okresu uprawniającego do świadczeń dla płatników składek, zobowiązanych do opłacania składek na własne ubezpieczenia (np. ubezpieczonych prowadzących pozarolniczą działalność oraz osób z nimi współpracujących), nie uwzględnia się okresów, za które nie zostały opłacone składki, mimo podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom w tym okresie.

Okresy nieskładkowe to wymienione w art. 7 ustawy emerytalnej okresy braku aktywności zawodowej, które – z uwagi na ich specyfikę – w pełni uzasadniają uwzględnienie przy ustalaniu prawa do emerytury. Są to m.in. okresy pobierania zasiłków chorobowych, wychowywania dzieci w wieku do lat 4 czy też ukończonej nauki w szkole wyższej.

Ważne! Przy ustalaniu prawa do emerytury oraz jej wysokości okresy nieskładkowe przyjmuje się w wymiarze nieprzekraczającym 1/3 uwzględnionych okresów składowych.

Okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w tym gospodarstwie (wymienione w art. 10 ust. 1 ustawy emerytalnej) przyjmuje się do ustalenia prawa do emerytury w przypadku, gdy udowodnione okresy składowe i nieskładkowe są niewystarczające do ustalenia prawa do tego świadczenia.

Okresów pracy w gospodarstwie rolnym nie uwzględnia się, jeżeli zostały zaliczone do okresów, od których zależy prawo do emerytury lub renty na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Okres pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych uwzględnia się przy ustalaniu prawa do emerytury osobie, która osiągnęła wiek emerytalny wynoszący co najmniej 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn i utraciła prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, przysługującej z FUS, z powodu odzyskania zdolności do pracy. Okres ten uwzględnia się, jeżeli okresy składkowe i nieskładkowe oraz okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w tym gospodarstwie, są krótsze od okresu wymaganego do przyznania emerytury, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu. Okres pobierania renty podlega doliczeniu wyłącznie w wymiarze niezbędnym do ustalenia prawa do emerytury.

Ważne! Możliwość doliczenia okresu pobierania renty dotyczy wyłącznie tych osób, które osiągnęły wiek emerytalny wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Nie podlega on zatem uwzględnieniu przy ustalaniu uprawnień do emerytury przysługującej w obniżonym wieku czy też bez względu na wiek.

Okres pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy nie jest uwzględniany przy ustalaniu wysokości emerytury.

W przypadku gdy okresy składkowe, nieskładkowe, prowadzenia gospodarstwa rolnego, pracy w tym gospodarstwie lub pobierania renty zbiegają się w czasie, przy ustalaniu prawa do emerytury uwzględnia się okres korzystniejszy.

► **Jakie są warunki uzyskania emerytury na dotychczasowych zasadach dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r., którzy ukończyli powszechny wiek emerytalny?**

Ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r. mogą przejść na emeryturę, jeżeli spełnili łącznie warunki wskazane w art. 27 ustawy emerytalnej, a więc:

► osiągnęli wiek emerytalny wynoszący co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 lat dla mężczyzn,

▶ mają okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn.

Ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., którzy nie udowodnili stażu pracy wymaganego do przyznania tzw. emerytury powszechnej, tj. co najmniej 20 lat składkowych i nieskładkowych – kobieta oraz 25 lat – mężczyzna, przysługuje emerytura, o ile udowodnili staż emerytalny w wymiarze wynoszącym co najmniej 15 lat w przypadku kobiet i 20 lat – w przypadku mężczyzn.

Emerytura ta przysługuje kobietom, które osiągnęły wiek emerytalny wynoszący co najmniej 60 lat oraz mężczyznom z chwilą ukończenia co najmniej 65 lat (art. 28 ustawy emerytalnej).

▶ Kto spośród ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. może przejść na tzw. wcześniejszą emeryturę pracowniczą?

Warunki wymagane do przyznania wcześniejszej emerytury pracowniczej zostały określone w art. 29 ustawy emerytalnej. Przepis ten przewiduje możliwość przyznania emerytury ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., którzy nie ukończyli wieku wynoszącego 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn.

Kobiety urodzone przed dniem 1 stycznia 1949 r. 60 lat ukończyły najpóźniej w dniu 31 grudnia 2008 r., a więc – w przypadku zgłoszenia wniosku o emeryturę począwszy od 1 stycznia 2009 r. – przysługuje im prawo do emerytury powszechnej, z tytułu ukończenia 60 lat.

Ubezpieczeni-mężczyźni, urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., którzy nie osiągnęli wieku emerytalnego wynoszącego 65 lat, mogą przejść na wcześniejszą emeryturę pracowniczą po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli udowodnili okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 35 lat, albo 25 lat w przypadku orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy.

Emerytura ta przysługuje ubezpieczonemu, który:

▶ ostatnio, przed zgłoszeniem wniosku był pracownikiem oraz
▶ w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom społecznym pozostawał w stosunku pracy co najmniej przez 6 miesięcy, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę był uprawniony do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Ważne! Pozostawanie „ostatnio” w ubezpieczeniu pracowniczym nie oznacza okresu przypadającego bezpośrednio przed spełnieniem warunków do emerytury czy też zgłoszeniem wniosku o to świadczenie. Chodzi tu o ostatni tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym.

Przy ustalaniu ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniom społecznym (ubezpieczeniu społecznemu) uwzględnia się okres, w jakim zainteresowany ostatnio podlegał tym ubezpieczeniom, a nie okres ostatnich 24 miesięcy przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę.

Przykład

Wniosek o emeryturę składa 60-letni ubezpieczony. Wnioskodawca udowodnił 20-letni okres prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej oraz okres zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, przebyty w latach 1990-2006. Od 2007 r. pobiera rentę rodzinną. ZUS przyzna wcześniejszą emeryturę pracowniczą, bowiem ubezpieczony udowodnił 35-letni staż emerytalny, a ostatnim ubezpieczeniem, jakiemu podlegał, było ubezpieczenie z tytułu wykonywania pracy w ramach stosunku pracy. Ostatnio był więc pracownikiem. Spełnia także warunek podlegania – w okresie ostatnich 24 miesięcy, w których był objęty ubezpieczeniami – przez co najmniej 6 miesięcy ubezpieczeniom pracowniczym.

Wcześniejsza emerytura pracownicza przysługuje także ubezpieczonym, którzy ostatnio nie pozostawali w ubezpieczeniu pracowniczym, a także ubezpieczonym, którzy w okresie ostatnich 24 miesięcy ubezpieczenia nie posiadają co najmniej 6-miesięcznego okresu ubezpieczenia pracowniczego, pod tym jednak warunkiem, że posiadają okres ubezpieczenia pracowniczego wynoszący:

- 35 lat albo
- 25 lat – w przypadku orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy.

Ubezpieczony, który w dacie ubiegania się o emeryturę jest uprawniony do renty z tytułu niezdolności do pracy, nie musi spełniać warunku posiadania co najmniej 6-miesięcznego okresu ubezpieczenia pracowniczego w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniom społecznym. Jednak wymaga się, aby ostatnim ubezpieczeniem, jakiemu podlegał, było ubezpieczenie z tytułu wykonywania zatrudnienia w ramach stosunku pracy.

▶ **Jakie są inne możliwości przejścia na tzw. wcześniejszą emeryturę dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.**

Począwszy od dnia 1 stycznia 2009 r. kobiety urodzone przed dniem 1 stycznia 1949 r. i posiadające co najmniej 15 lat okresów składkowych i nieskładkowych, spełniają warunki do emerytury powszechnej. W przypadku zgłoszenia wniosku o emeryturę w 2009 r. ZUS przyzna im zatem emeryturę powszechną, a nie wcześniejszą.

W związku z powyższym omawianie uprawnień do wcześniejszej emerytury ograniczamy do świadczeń przysługujących mężczyznom urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r.

■ **Emerytura dla osób uprawnionych do renty wypadkowej**

Na emeryturę w wieku 60 lat, może przejść mężczyzna uprawniony do renty z tytułu całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem lub chorobą zawodową, jeżeli udowodnił co najmniej 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych.

Emerytura ta przysługuje ubezpieczonym uprawnionym do renty z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy:

- pracy,
  - wykonywaniu pozarolniczej działalności gospodarczej,
  - prowadzeniu działalności twórczej lub artystycznej,
  - wykonywaniu umowy agencyjnej lub umowy zlecenia,
  - wykonywaniu przez osoby duchowne i zakonne czynności religijnych lub czynności związanych z powierzonymi funkcjami duszpasterskimi bądź zakonnymi,
- albo wskutek choroby zawodowej.

Emerytura ta przysługuje także osobom uprawnionym do renty na zasadach określonych w ustawie z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, w związku z – zaistniałym przed dniem 1 stycznia 2003 r. – wypadkiem w drodze do pracy lub z pracy (bądź miejsca wykonywania czynności czy też prowadzenia wyżej wymienionych rodzajów działalności).

■ **Emerytura dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze**

Ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r. i zatrudnieni w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze mają możliwość uzyskania emerytury w wieku niższym niż 65 lat, o ile

mają okresy składkowe i nieskładkowe wynoszące co najmniej 25 lat. Emerytura ta przysługuje ubezpieczonemu, który przez co najmniej 15 lat (w niektórych przypadkach przez co najmniej 10 lub 20 lat) wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Wiek emerytalny dla tych pracowników waha się od 45 do 60 lat dla mężczyzn. Prawo do emerytury – w niektórych przypadkach – uzależnione jest od osiągnięcia niższego wieku emerytalnego w czasie wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, bądź w czasie innej pracy, do której wykonywania skierowano pracownika ze względów zdrowotnych.

Przy ustalaniu uprawnień do tej emerytury nie wymaga się, aby osoba ubiegająca się o to świadczenie była ostatnio pracownikiem. Istotne jest, aby była pracownikiem w okresie wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Przykład

W kwietniu 2009 r. wniosek o emeryturę złożył 60-letni mężczyzna, który od 9 lat podlega ubezpieczeniom społecznym z tytułu wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej. Ubezpieczony udowodnił 22-letni okres zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, w tym 19 lat i 6 miesięcy pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, zaliczonej do wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Wnioskodawcy zostanie przyznana emerytura, bowiem udowodnił staż emerytalny wynoszący co najmniej 25 lat, w tym 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Za pracowników zatrudnionych **w szczególnych warunkach** uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia.

Za pracowników zatrudnionych **w szczególnym charakterze** uważa się:

- ▶ pracowników organów kontroli państwowej,
- ▶ pracowników organów administracji celnej,
- ▶ pracowników wykonujących działalność twórczą lub artystyczną,
- ▶ dziennikarzy zatrudnionych w redakcjach dzienników, czasopism, w radiu, telewizji oraz w organach prasowych, informacyjnych,

publicystycznych albo fotograficznych, objętych układem zbiorowym pracy dziennikarzy,

▶ nauczycieli, wychowawców lub innych pracowników pedagogicznych wykonujących pracę nauczycielską wymienioną w art. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela,

▶ żołnierzy zawodowych, funkcjonariuszy Policji, Urzędu Ochrony Państwa, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Służby Celnej, Służby Więziennej i Państwowej Straży Pożarnej,

▶ pracowników jednostek ochrony przeciwpożarowej, o których mowa w art. 15 pkt 1a-5 i 8 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej.

Przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, uzasadniającego prawo do emerytury w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzny, uwzględnia się jedynie te okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy.

Przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

■ Emerytura z tytułu działalności artystycznej lub twórczej

Emerytura ta przysługuje po spełnieniu warunków określonych dla pracowników wykonujących działalność artystyczną lub twórczą. Prawo do emerytury nabywa twórca lub artysta po osiągnięciu wieku przewidzianego dla danego rodzaju działalności (np. muzyk grający na instrumentach smyczkowych lub operator obrazu filmowego – 60 lat) i po udowodnieniu okresów składkowych i nieskładkowych w wymiarze 25 lat dla mężczyzn, w tym co najmniej 15 lat działalności twórczej lub artystycznej.

■ Emerytura z tytułu wykonywania pracy górniczej przez osobę, która nie spełniła warunków wymaganych do uzyskania emerytury górniczej

Ustawa emerytalna przewiduje możliwość ustalenia wcześniejszej emerytury pracownikowi:

— po ukończeniu wieku wynoszącego 55 lat i udowodnieniu okresu pracy górniczej wraz z okresami pracy równorzędnej i okresami zaliczalnymi do pracy górniczej w wymiarze co najmniej 25 lat dla mężczyzn, w tym co najmniej 5 lat pracy górniczej,

— po ukończeniu 50 lat i udowodnieniu wskazanych wyżej okresów, z tym że okres pracy górniczej wynosi w tym przypadku co najmniej 15 lat.

Na emeryturę w obniżonym wieku mogą przejść osoby, które nie spełniają warunków do emerytury górniczej, jeżeli udowodniły co najmniej 5 lat pracy górniczej wykonywanej pod ziemią stale i w pełnym wymiarze czasu pracy albo stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na odkrywce w kopalniach siarki i węgla brunatnego oraz w kopalniach otworowych siarki. Wiek emerytalny podlega obniżeniu o 6 miesięcy (w stosunku do wieku powszechnego, tj. 65 lat dla mężczyzn) za każdy pełny rok wymienionej pracy, maksymalnie jednak o 15 lat.

■ Emerytura dla kolejarzy

W wieku obniżonym o 5 lat w stosunku do powszechnie obowiązującego, a więc w wieku 60 lat, mogą przejść na emeryturę mężczyźni – pracownicy kolejowi urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., którzy udowodnią okres składkowy i nieskładkowy, wynoszący co najmniej 25 lat, w tym minimum 15 lat zatrudnienia na kolei, łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia na kolei.

Pracownikami kolejowymi w rozumieniu ustawy emerytalnej są osoby pozostające w stosunku pracy w:

1) jednostkach organizacyjnych przedsiębiorstwa „Polskie Koleje Państwowe”, z wyłączeniem biur projektów kolejowych,

2) innych jednostkach (komórkach) organizacyjnych, których pracownicy byli objęci dotychczasowymi przepisami o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin,

3) podmiotach wydzielonych z przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” w okresie od dnia 1 września 1999 r. do dnia wpisu spółki „Polskie Koleje Państwowe Spółka Akcyjna” do rejestru handlowego,

4) spółce „Polskie Koleje Państwowe Spółka Akcyjna” oraz w innych podmiotach wydzielonych z tej spółki na podstawie ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”.

Zatrudnienie pracowników kolejowych w jednostkach organizacyjnych określonych w pkt 1-4 jest zatrudnieniem na kolei.

Przy ustalaniu uprawnień do tej emerytury uwzględnia się również okresy równorzędne z okresami pracy na kolei (okresy te są wymienione w art. 44 ustawy emerytalnej) oraz okresy zaliczane do okresów zatrudnienia na kolei (wymienione w art. 45 ustawy emerytalnej).

■ **Emerytury w obniżonym wieku przysługujące na podstawie odrębnych przepisów**

Zasady wcześniejszego przejścia na emeryturę określają też odrębne przepisy. W myśl art. 30 ustawy emerytalnej wcześniejsza emerytura przysługuje osobom, które są:

- ▶ inwalidami wojennymi i wojskowymi,
- ▶ kombatantami,
- ▶ pracownikami urzędów państwowych,
- ▶ żołnierzami zastępczej służby wojskowej, przymusowo zatrudnianymi w kopalniach węgla kamiennego, kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu i batalionach budowlanych,
- ▶ nauczycielami akademickimi.

▶ **Jakie warunki są wymagane do przyznania emerytury nauczycielskiej dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.?**

Nauczyciele urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r. mogą przejść na emeryturę bez względu na wiek po udowodnieniu 30 lat okresów składkowych i nieskładkowych, w tym 20 lat pracy nauczycielskiej, lub 25-letniego stażu emerytalnego, w tym 20 lat pracy w szkolnictwie specjalnym. Uprawnienia te wynikają z ustawy – Karta Nauczyciela.

Dla nabycia prawa do tej emerytury konieczne jest wykonywanie pracy nauczycielskiej bezpośrednio przed złożeniem wniosku o świadczenie oraz rozwiązanie stosunku pracy na wniosek nauczyciela albo rozwiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy w okolicznościach określonych w art. 20 ust. 1, 5c i 7 ustawy – Karta Nauczyciela.

Emerytura może być przyznana nie wcześniej niż pierwszego dnia przypadającego po rozwiązaniu (wygaśnięciu) stosunku pracy.

Ważne! Warunek rozwiązania stosunku pracy dotyczy każdej umowy o pracę w charakterze nauczyciela, bez względu na wymiar czasu pracy.

Przy ustalaniu 20-letniego okresu pracy nauczycielskiej nie uwzględnia się:

- ▶ okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, tj. okresów:
  - urlopu dla poratowania zdrowia,
  - pozostawania w stanie nieczynnym,
  - przebywania na urlopie udzielonym w związku z dalszym kształceniem się,
  - niezdolności do pracy,
  - pobierania zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego,
  - pobierania zasiłku opiekuńczego,
  - pobierania zasiłku macierzyńskiego,
- ▶ okresów służby wojskowej, okresów urlopu wychowawczego lub bezpłatnego – bez względu na okres, w którym przypadają (zarówno przed 15 listopada 1991 r., jak i po 14 listopada 1991 r.).

▶ **Jakie są warunki uzyskania emerytury dla niektórych ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r.?**

Uprawnienia do wcześniejszej emerytury dla osób z tzw. średniej grupy wiekowej, określone są – przede wszystkim – w art. 46 ustawy emerytalnej. Ponadto z prawa do przejścia na wcześniejszą emeryturę mogą skorzystać ubezpieczeni, którzy spełnią warunki określone w art. 47 i 50 ustawy emerytalnej.

■ **Emerytura ustalana na zasadach określonych w art. 46 ustawy emerytalnej**

Przepis art. 46 ustawy emerytalnej wymienia warunki wymagane do przyznania wcześniejszej emerytury, wspólne dla wszystkich rodzajów emerytury oraz wskazuje, o jaką emeryturę mogą się ubiegać ubezpieczeni z tej grupy wiekowej.

Emeryturę przewidzianą w art. 46 ustawy emerytalnej uzyskają ubezpieczeni urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., po spełnieniu warunków określonych w art. 29, 32, 33 i 39 ustawy, o ile:

— nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa,

— warunki do uzyskania emerytury określone w wymienionych wyżej przepisach spełnili do dnia 31 grudnia 2008 r.

Złożenie wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa nie wymaga żadnego dodatkowego postępowania za strony ubezpieczonego. Wystarczy wypełnienie oświadczenia zawartego w części II pkt 3 wniosku o emeryturę (formularz ZUS Rp-1E).

Jak wyżej wskazano, wcześniejsza emerytura przysługuje tym ubezpieczonym, którzy warunki wskazane w art. 29, 32, 33 i 39 ustawy emerytalnej spełnili do dnia 31 grudnia 2008 r. Warunki, które muszą być spełnione do tej daty, to udowodnienie wymaganego stażu pracy oraz ukończenie wieku emerytalnego, wskazanego w tych przepisach.

Ważne! Dla uzyskania uprawnień do tej emerytury, a co za tym idzie ustalenia jej wysokości w myśl dotychczasowych zasad, wniosek o emeryturę powinien być zgłoszony przed dniem osiągnięcia wieku 60 lat przez kobiety i 65 lat przez mężczyznę.

Emerytura określona w art. 29 ustawy emerytalnej – tzw. wcześniejsza emerytura pracownicza

Emerytura ta jest przewidziana dla ubezpieczonych, którzy nie ukończyli wieku 60 lat kobiety i 65 lat mężczyźni, po osiągnięciu wieku, wynoszącego odpowiednio – 55 i 60 lat.

Z uprawnienia do tej emerytury mogą skorzystać wyłącznie kobiety, bowiem mężczyźni urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r. nie ukończyli do dnia 31 grudnia 2008 r. wieku 60 lat.

Wcześniejsza emerytura pracownicza przysługuje ubezpieczonej, która **do dnia 31 grudnia 2008 r.:**

— osiągnęła wiek 55 lat oraz

— udowodniła co najmniej 30-letni okres składkowy i nieskładkowy albo co najmniej 20-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz została uznana za całkowicie niezdolną do pracy.

Pozostałe warunki wymagane do przyznania emerytury muszą być spełnione w dacie ubiegania się o to świadczenie.

Omawiana emerytura zostanie przyznana ubezpieczonej, która:

- a) ostatnio, przed zgłoszeniem wniosku była pracownikiem,
- b) w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom społecznym pozostawała w stosunku pracy co najmniej przez 6 miesięcy.

Przykład

W dniu 27 lipca 2009 r. wniosek o wcześniejszą emeryturę pracowniczą składa 57-letnia ubezpieczona. Na dzień 31 grudnia 2008 r. legitymowała się 28-letnim okresem składkowym i 6-letnim nieskładkowym. Nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego. W okresie od 1 czerwca 2008 r. do 31 stycznia 2009 r. podlegała ubezpieczeniom społecznym z tytułu wykonywania pracy na podstawie umowy zlecenia. Przed dniem 1 czerwca 2008 r. – od 1980 r. nieprzerwanie była zatrudniona na podstawie umowy o pracę, a ponowne zatrudnienie w ramach stosunku pracy podjęła z dniem 1 kwietnia 2009 r. i pracowała do dnia 30 czerwca 2009 r.

ZUS przyzna zainteresowanej wcześniejszą emeryturę pracowniczą. Do dnia 31 grudnia 2008 r. ukończyła 55 lat i udowodniła staż ubezpieczeniowy w wymiarze co najmniej 30 lat składkowych i nieskładkowych. Nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego. Ostatnio, przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę była objęta ubezpieczeniami społecznymi z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy. W okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniom społecznym, tj.:

- od 1 kwietnia 2009 r. do 30 czerwca 2009 r. (3 miesiące) – ubezpieczenie z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę,*
  - 1 czerwca 2008 r. do 31 stycznia 2009 r. (8 miesięcy) – ubezpieczenie z tytułu umowy zlecenia,*
  - od 1 maja 2007 r. do 31 maja 2008 r. (13 miesięcy) – ubezpieczenie z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę*
- przez co najmniej 6 miesięcy była ubezpieczona z tytułu zatrudnienia w ramach umowy o pracę.*

Ubezpieczona, która w dacie ubiegania się o emeryturę jest uprawniona do renty z tytułu niezdolności do pracy, nie musi spełniać warunku wskazanego wyżej w pkt b. Natomiast ostatnim ubezpieczeniem, jakiemu podlegała, musi być ubezpieczenie pracownicze.

Przykład

W dniu 20 kwietnia 2009 r. wniosek o emeryturę składa ubezpieczona, uprawniona – od 1 maja 2007 r. – do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Wnioskodawczyni urodziła się w 1952 r., a zatem na dzień 31 grudnia 2008 r. ma ukończone 55 lat. Do tego dnia udowodniła również – wymagany w jej przypadku – co najmniej 20-letni staż ubezpieczeniowy. Przed uzyskaniem uprawnień do renty wnioskodawczyni podlegała ubezpieczeniom społecznym z tytułu wykonywania pracy nakładczej (nie była więc pracownikiem). W okresie pobierania renty – od 1 października 2007 r. do 31 stycznia 2008 r., a więc przez okres 4 miesięcy – wykonywała zatrudnienie w ramach umowy o pracę. Wnioskodawczyni nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego.

ZUS przyzna wnioskodawczyni wcześniejszą emeryturę pracowniczą. Do dnia 31 grudnia 2008 r. ukończyła 55 lat, została uznana za całkowicie niezdolną do pracy i udowodniła co najmniej 20-letni staż ubezpieczeniowy. Nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego, a ostatnio – przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę – podlegała ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę. Z uwagi na to, że w dacie ubiegania się o wcześniejszą emeryturę pracowniczą była uprawniona do renty z tytułu niezdolności do pracy, nie wymaga się pozostawania w stosunku pracy przez co najmniej 6 miesięcy w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom społecznym.

Emerytura ta przysługuje także kobietom, które ostatnio nie pozostawały w ubezpieczeniu pracowniczym, a także kobietom, które w okresie ostatnich 24 miesięcy ubezpieczenia nie posiadają co najmniej 6 miesięcznego okresu ubezpieczenia pracowniczego, pod tym jednak warunkiem, że cały okres wymagany do przyznania emerytury (30 lat albo 20 lat – jeżeli ubezpieczona została uznana za całkowicie niezdolną do pracy) przebyły w ubezpieczeniu pracowniczym.

Emerytura określona w art. 32 ustawy emerytalnej – dla ubezpieczonych będących pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze

Ubezpieczeni ze średniej grupy wiekowej mogą przejść na emeryturę w wieku niższym niż powszechnie obowiązujący pod warunkiem, że **do dnia 31 grudnia 2008 r.** ukończyli wymagany wiek emerytalny

(kobiety – od 40 do 55, mężczyźni – od 45 do 55 lat) i udowodnili staż emerytalny wynoszący dla kobiet 20 lat, a dla mężczyzn 25 lat, w tym co najmniej 15 lat (w niektórych przypadkach 10 albo 20 lat) pracy w szczególnych warunkach czy w szczególnym charakterze.

Przy ustalaniu uprawnień do tej emerytury stosuje się zasady zaprezentowane przy omówieniu emerytury dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.

Emerytura określona

w art. 33 ustawy emerytalnej,

tj. emerytura z tytułu działalności twórczej lub artystycznej

Osoby urodzone po dniu 31 grudnia 1949 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., nabędą prawo do emerytury w wieku określonym dla pracowników wykonujących działalność twórczą lub artystyczną, o ile zarówno wiek emerytalny, jak też wymagany staż – 20 lat dla kobiet i 25 lat pracy dla mężczyzn, w tym co najmniej 15 lat działalności artystycznej lub twórczej – osiągnęły **do dnia 31 grudnia 2008 r.**

Wiek emerytalny tej grupy ubezpieczonych waha się – w zależności od rodzaju działalności twórczej lub artystycznej – od 40 do 55 w przypadku kobiet oraz od 45 do 60 w przypadku mężczyzn.

Emerytura określona

w art. 39 ustawy emerytalnej,

tj. z tytułu wykonywania pracy górniczej dla ubezpieczonych, którzy nie spełnili warunków do emerytury górniczej

Prawo do tej emerytury przysługuje ubezpieczonym, którzy do dnia **31 grudnia 2008 r.** spełnili łącznie następujące warunki:

— mają co najmniej 5 lat pracy górniczej, wymienionej w art. 50c ustawy emerytalnej, wykonywanej pod ziemią stale i w pełnym wymiarze czasu pracy albo pracy górniczej określonej w art. 50c ust. 1 pkt 4 i 5 ustawy emerytalnej, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na odkrywcę w kopalniach siarki i węgla brunatnego oraz w kopalniach otworowych siarki,

— mają udokumentowany okres składkowy i nieskładkowy wynoszący 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn,

— ukończyli obniżony wiek emerytalny (wiek emerytalny 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn obniża się o 6 miesięcy za każdy rok takiej pracy, nie więcej niż o 15 lat).

■ Emerytura bez względu na wiek dla nauczycieli urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r.

W zakresie ustalania uprawnień do przechodzenia na emeryturę bez względu na wiek nauczycieli urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. art. 47 ustawy emerytalnej odsyła do Karty Nauczyciela.

Emerytura przewidziana w art. 88 ustawy – Karta Nauczyciela przysługuje osobom ze średniej grupy wiekowej, które wszystkie wymagane warunki – z wyjątkiem warunku rozwiązania umowy o pracę – spełniły **do dnia 31 grudnia 2008 r.**

Uprawnienia do omawianej emerytury uzyskają nauczyciele, którzy do dnia 31 grudnia 2008 r. udowodnili 30-letni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy nauczycielskiej, zaś nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich – jeżeli mają 25-letni staż emerytalny, w tym 20 lat wykonywania pracy nauczycielskiej w szkolnictwie specjalnym.

Przy ustalaniu 20-letniego okresu pracy nauczycielskiej nie uwzględnia się okresów wymienionych przy omawianiu uprawnień do emerytury nauczycielskiej dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r.

Omawiana emerytura przysługuje od następnego dnia po rozwiązaniu stosunku pracy w charakterze nauczyciela w trybie wskazanym w art. 20 ust. 1, 5c i 7 ustawy – Karta Nauczyciela, przy czym rozwiązanie stosunku pracy może nastąpić także po dniu 31 grudnia 2008 r.

ZUS przyzna świadczenie tylko tym nauczycielom, którzy nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa.

Jeżeli wniosek o emeryturę bez względu na wiek zostanie zgłoszony przed osiągnięciem wieku 60 lat (kobieta) i 65 lat (mężczyzna), wysokość świadczenia zostanie obliczona w myśl dotychczasowych zasad.

■ Emerytura kolejowa

Prawo do wcześniejszej emerytury przysługuje pracownikowi kolejowemu urodzonemu po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., który nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego albo złożył wniosek o przekazanie środków zgromadzonych

na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa, a warunki stażu i wieku (o 5 lat niższego od powszechnego wieku emerytalnego) spełnił **do dnia 31 grudnia 2008 r.**

W wieku 55 lat mogą przejść na emeryturę kobiety – pracownice kolejowe, które do dnia 31 grudnia 2008 r. udowodniły okres składkowy i nieskładkowy, wynoszący co najmniej 20 lat, w tym co najmniej 15 lat zatrudnienia na kolei, łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia na kolei.

Emerytura ta nie przysługuje mężczyznom urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r., bowiem do końca 2008 r. nie mogli ukończyć 60 lat.

Jeżeli wniosek o emeryturę kolejową zostanie zgłoszony przed osiągnięciem przez kobietę wieku 60 lat, wysokość świadczenia zostanie obliczona w myśl dotychczasowych zasad.

▶ **Jak ustala się wysokość emerytury dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. i niektórych ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r.?**

Dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r., a także dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy spełnią warunki do uzyskania emerytury do dnia 31 grudnia 2008 r. (tj. warunek wieku i stażu) i zgłoszą wniosek o przyznanie emerytury przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego, wysokość emerytury ustala się na dotychczasowych zasadach i oblicza się według wzoru:

- ▶ 24% kwoty bazowej,
- ▶ po 1,3% podstawy jej wymiaru za każdy pełny rok okresów składkowych – z uwzględnieniem pełnych miesięcy,
- ▶ po 0,7% podstawy jej wymiaru za każdy pełny rok okresów nieskładkowych – z uwzględnieniem pełnych miesięcy.

Więcej informacji na temat ustalania wysokości emerytury oraz obliczania podstawy jej wymiaru zawiera ulotka pt. „Podstawa wymiaru oraz wysokość emerytury ustalanej na dotychczasowych zasadach”.

Natomiast o sposobie, w jaki ZUS obliczy wysokość emerytury osobom urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., w przypadku zgłoszenia wniosku o emeryturę po ukończe-

niu wieku 60 lat przez kobietę i 65 lat przez mężczyznę, mogą Państwo przeczytać w ulotce pt. „Nowa emerytura z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych”.

Zwracamy uwagę, że – zgodnie z art. 55 ustawy emerytalnej – osobom urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r. ZUS obliczy wysokość emerytury według nowych, zreformowanych zasad (o sposobie takiego obliczenia można przeczytać w ulotce pt. „Nowa emerytura z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych”), jeżeli:

— ubezpieczony spełnił warunki do emerytury określonej w art. 27 ustawy emerytalnej, tj. osiągnął wiek 60 lat kobieta i 65 lat mężczyzna i udowodnił staż emerytalny wynoszący 20 lat dla kobiet i 25 dla mężczyzn,

— po ukończeniu wieku emerytalnego pozostawał w ubezpieczeniach społecznych,

— nie jest uprawniony do emerytury z jakiegokolwiek tytułu.

Emerytura może być obliczona na podstawie nowych zasad wyłącznie na wniosek uprawnionego, zgłoszony po dniu 31 grudnia 2008 r.

ZUS będzie ją wypłacał w oparciu o taki sposób obliczenia wyłącznie wówczas, gdy jest wyższa od emerytury, której wysokość ustalono w oparciu o – przedstawione wyżej – dotychczasowe zasady.

Z uwagi na to że przy ustalaniu emerytury obliczanej w myśl nowych zasad uwzględnia się także wysokość kapitału początkowego, wnioskodawca musi przedłożyć wykaz zarobków, umożliwiający obliczenie wysokości tego kapitału.

▶ Wypłata emerytury

Emeryturę wypłaca się, poczynając od dnia powstania prawa do tego świadczenia, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu.

ZUS przekazuje emeryturę osobie uprawnionej za pośrednictwem osób prawnych prowadzących działalność w zakresie doręczenia świadczeń albo – na wniosek tej osoby – na jej rachunek w banku lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej.

Osobie uprawnionej **zamieszkałej za granicą** emeryturę wypłaca się na jej rachunek bankowy w Polsce lub do rąk wskazanej osoby zamieszkałej w Polsce, względnie według zasad dotyczących wypłaty

wynikających z umów międzynarodowych w dziedzinie ubezpieczeń społecznych.

▶ Jaki jest tryb postępowania o przyznanie emerytury?

Ustalenie prawa do emerytury następuje na podstawie wniosku (druk ZUS Rp-1E) osoby zainteresowanej lub jej pełnomocnika, w formie decyzji organu rentowego właściwego ze względu na miejsce zameldowania na pobyt stały osoby ubiegającej się o emeryturę.

Wniosek o emeryturę może być wycofany nie później niż do dnia uprawomocnienia się decyzji w sprawie emerytury, przy czym prośba o wycofanie wniosku jest skuteczna, jeżeli została złożona na piśmie lub zgłoszona ustnie do protokołu.

Do wniosku o przyznanie emerytury należy dołączyć:

- ▶ kwestionariusz dotyczący okresów składkowych i nieskładkowych (druk ZUS Rp-6),

- ▶ dokumenty na potwierdzenie przebytych okresów składkowych i nieskładkowych (świadczenia pracy, legitymację ubezpieczeniową, zaświadczenia, dyplom ukończenia studiów, zaświadczenie szkoły wyższej, wyciągi z akt urodzenia dzieci),

- ▶ zaświadczenie pracodawcy o zatrudnieniu i wynagrodzeniu (druk ZUS Rp-7) bądź legitymację ubezpieczeniową zawierającą odpowiednie wpisy albo inne dowody potwierdzające wysokość dochodu – przychodu, uwzględnianego przy ustalaniu podstawy wymiaru.

Jeżeli dokumenty potwierdzające okresy składkowe i nieskładkowe przebyte do 31 grudnia 1998 r. oraz potwierdzające wysokość osiąganego wynagrodzenia zostały złożone przy wniosku o kapitał początkowy, nie należy tych dokumentów dołączać do wniosku o emeryturę, nawet gdyby oryginały tych dokumentów zostały zwrócone wnioskodawcy. We wniosku o emeryturę należy podać, że dokumenty te zostały przedłożone przy wniosku o kapitał początkowy.

▶ O czym należy powiadomić ZUS?

Osoba uprawniona do emerytury zobowiązana jest powiadomić ZUS o następujących okolicznościach:

- ▶ o osiągnięciu przychodu z tytułu zatrudnienia, służby lub innej pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności, a tak-

że o wysokości osiąganego przychodu (nie dotyczy kobiety w wieku powyżej 60 lat, mężczyzny w wieku powyżej 65 lat),

- ▶ o łącznej kwocie przychodu osiągniętego w roku kalendarzowym – w terminie do końca lutego następnego roku,

- ▶ o zmianie miejsca zamieszkania, numeru rachunku w banku lub w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej,

- ▶ o pobieraniu emerytury lub renty z innego tytułu – przyznanej przez inny organ rentowy, albo o pobieraniu uposażenia sędziego lub prokuratora w stanie spoczynku, bądź uposażenia rodzinnego,

- ▶ o innych okolicznościach powodujących zawieszenie prawa do emerytury.

▶ Czy można odwołać się od decyzji ZUS?

Od decyzji ZUS przysługuje prawo wniesienia odwołania (za pośrednictwem oddziału ZUS) do sądu okręgowego – sądu pracy i ubezpieczeń społecznych, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania zainteresowanego, w terminie miesiąca od dnia doręczenia decyzji.

Odwołanie wnosi się na piśmie do oddziału ZUS, który wydał decyzję, albo ustnie do protokołu sporządzonego przez ten oddział. Postępowanie odwoławcze wolne jest od opłat.

* * *

Podane informacje mają charakter ogólny. W celu uzyskania szczegółowych informacji w sprawie emerytury należy zwrócić się do oddziału lub inspektoratu ZUS.

Warszawa, kwiecień 2009 r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych (Departament Świadczeń Emerytalno-Rentowych)
00-701 Warszawa, ul. Czerniakowska 16

Skład: Poligrafia ZUS w Warszawie. Zam. 950/09.

Druk: Wydz. Poligr. ZUS w Koninie. Nakł. 84 000 egz. Zam. nr 390/09.